

виненість масових комунікацій; наявність ринкової, конкурентної економіки; соціальний плюралізм; масовий характер освіти), які підтримують демократичні імпульси в різних країнах.

У сучасному світі, що характеризується процесами глобалізації під гаслами модернізації та вестернізації, спостерігається також зворотній процес сплеску національної свідомості, «повернення до свого коріння». І дуже часто будь-які інтеграційні проекти, а особливо Європейський Союз з його безпрецедентним інтеграційним рівнем, сприймається багатьма людьми як цивілізаційний проект, схильний до культурної гомогенізації, як такий, що руйнує національну та релігійну ідентичність.

Тому дуже важливим є усвідомлення того, що участь різних країн світу – у тому числі й України – у цьому інтеграційному проекті, навпаки, може допомогти повніше виразити свою культурну самобутність, зберегти свою національну ідентичність, створити дійсно мультикультурне суспільство, яке зможе нівелювати напруження та агресію, спрямовану на людей з інших груп. А це є важливою складовою поступального руху світової цивілізації.

Незважаючи на відсутність єдиної для всіх системи цінностей, у світовому демократичному політичному просторі все ж діють цінності загальнолюдського характеру, тобто світоглядні ідеали, моральні норми, які відображають досвід усього людства, є спільними для всіх людей незалежно від їх національної, релігійної, політичної приналежності. Саме від людини залежить, на які цінності будуть орієнтуватися сучасне і наступні покоління.

ПОЛІТИЧНА МОБІЛІЗАЦІЯ: СУТЬ ТА ОСНОВНІ ТИПИ

Святослава Бекар

*аспірант кафедри теорії та історії політичної науки
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Термін «мобілізація» нині має кілька значень. У «Тлумачному словнику» С.І. Ожегова і Н.Ю. Шведової він трактується наступним чином:

1) переведення збройних сил з мирного стану в повну бойову готовність; заклик військовозобов'язаних запасу в армію під час війни; перекид на воєнний стан економіки та державних інститутів країни;

2) приведення кого-небудь або чого-небудь в стан, що забезпечує успішне виконання будь-якого завдання;

Ю. Шведа в «Енциклопедичному словнику» вважає, що мобілізація в політичному лексиконі означає залучення і приведення в готовність сил, засобів, ресурсів, внутрішніх резервів для вирішення певного важливого завдання, здійснення масової кампанії. А політична мобілізація – це залучення політичною партією населення на підтримку своєї політичної програми.

О. Яницький вважає, що мобілізація – це, як правило, відмова від особистих справ і підкорення себе заради суспільного блага: боротьбі за виконання вимог руху, порятунку людей та природи. Мобілізація – це концентрація сил та ресурсів, можливо, із втратами і навіть з ризиком для життя. В «нормальних», не-мобілізованих, умовах накопичення соціального капіталу індивіда потребує часу і власних зусиль, а також часу і знання вчителів,

колеги, друзів і знайомих, створення навчальної літератури, практики і т.д. Тобто відбувається санкціонований обмін ресурсами в рамках заданих суспільством часових параметрів. В умовах гострої політичної кризи або катастрофи розхід ресурсів різко перевищує їх накопичення, причому це витрачання не нормоване, а підкорено ситуації, і рішення про участь в цьому процесі індивід або ініціативна група приймають самостійно.

Мобілізація громадян, вказує автор, може бути двох родів: конструктивна, коли група людей, використовуючи наявні мережі та інші ресурси, цілеспрямовано конструює(організовує) такі соціальні дії, як протест або масова кампанія. У цьому випадку, підкреслює С. Терроу, важливу роль грають «мобілізаційні структури, які пов'язують лідерів руху з периферійними його осередками, забезпечують координацію дій та існування руху в часі». І – мобілізація вимушена, стихійна, коли вона диктується критичною ситуацією, техногенною або екологічною катастрофою, також загрозою існуванню спільноти ззовні.

Політична мобілізація інтерпретується як «збір та активізація людей, а також ресурсів державою, політичною партією або соціальний рухом». Причиною активізації мобілізаційних процесів виступає політична влада у таких її проявах:

- як діяльність певних груп, що оцінюються опонентами у негативному контексті та призводять до організації останніх у структури спротиву;
- як суттєвий ресурс, що сам по собі є метою дій консолідованих груп;

Політичну мобілізацію визначають як форсування підтримки тих чи інших політичних дій значними масами населення. Мобілізація передбачає високий рівень участі мас у політичному процесі, їх політичне заангажування. Засоби та технології політичного заангажування можуть бути як м'які, так і такі, що переконують, бо орієнтуються на цілі й інтереси громадян, і жорстокі, примусові, які залучають маси до політичної участі, не звертаючи увагу на їхні думки та погляди.

Т. Кремень вважає, що політичну мобілізацію можна визначити як процес заохочення населення до політичної участі – за умови, що політична участь не завжди відповідає політичній активності. Політична апатія також може вважатися формою політичної участі.

Політичну мобілізацію можна визначити як поступове зосередження і використання державним або недержавним актором політики різних матеріальних і людських ресурсів з метою досягнення своєї мети.

Механізми політичної мобілізації завжди передбачали певну емоційну складову – політичну мобілізацію можна класифікувати, у тому числі, за емоційним повідомленням, на якому вона будується. Залежно від цього політичну мобілізацію можна розподілити на позитивну чи конфліктну.

Позитивна мобілізація будується навколо того потенціалу, який несуть у собі різноманітні позитивні емоції. Спрощено – це мобілізація «за», а не мобілізація «проти». Найбільш яскравим прикладом використання позитивної мобілізації є мобілізація з використанням державних символів – гімн, прапор, герб. Існування в масовій свідомості сталих уявлень про себе як колективну спільноту «ми», про своє місце у світі, про наявність загальних цінностей чи мети визначає ступінь інтеграції мас та їхню здатність до мобілізації. Національна символіка відіграє вкрай важливу роль у формуванні таких уявлень, чим і пояснюється її активне використання в критичні моменти, які вимагають мобілізації суспільства – військові дії чи спортивні заходи.

Конфліктна мобілізація заснована на мобілізаційному потенціалі соціальних конфліктів. Часто саме енергія конфліктного сприйняття реальності стає основою для активної участі громадян. Для розуміння підвалин конфліктної мобілізації необхідно мати на увазі поділ конфліктів на реалістичні та нереалістичні – тобто, ті, які пов'язані з кон-

кретними проблемами соціально-економічного та політичного розвитку, та ідеологічні. Саме останні, як правило, використовуються в політичній мобілізації конфліктного типу. Розповсюдженою технологією є створення «образу ворога», впровадження якого в масову свідомість допомагає відгорнути увагу від інших конфліктів між владою та суспільством, дає величезний ресурс стабільності існуючій політичній системі. Тобто, в цьому випадку використовується така емоція як страх.

Мобілізація народних мас пов'язується з народженням нового політичного лідера, якому вони делегують свої повноваження, і котрий, спираючись на ці народні маси просувається в політичній ієрархії. Мобілізація ресурсів лідера дозволяє йому долати перешкоди на шляху до більш вищого політичного статусу

У межах такого підходу виділяють два засоби мобілізації соціальної спільноти: революційний та еволюційний.

Перший засіб передбачає екстремальне загострення протиріч між соціальними спільнотами в суспільній ієрархії, внаслідок яких, спільнота за малий термін досягає високого рівня мобілізації. Кінцевою метою виступає, в даному випадку, ґрунтовна зміна політичного (соціального) статусу в існуючій системі нерівності. Такий стан призводить до повної чи часткової ліквідації існуючої системи соціальної та політичної стратифікації. Виникає правлячий клас (в термінах Г. Моски), який базується на перевазі виключеної з політичного процесу спільноти.

Еволюційний варіант мобілізації ґрунтується на функціонуванні інститутів представництва, в яких групи впливу (представники) використовують політичні, економічні, медійні засоби з метою мобілізації цільових соціальних спільнот. Процес делегування повноважень, в межах еволюційного способу, не призводить до руйнування системи нерівності, а самі представники характеризуються слабкими зв'язками з мобілізованими спільнотами.

Отже, термін мобілізація походить з воєнної сфери і означає переведення збройних сил з мирного стану в повну бойову готовність; заклик військовозобов'язаних запасу в армію під час війни; переклад на воєнний стан економіки та державних інститутів країни. Мобілізація в політиці – це залучення всіх наявних засобів, сил, ресурсів та резервів для вирішення певної важливої проблеми, здійснення масової кампанії. А політична мобілізація – це залучення політичною партією населення на підтримку своєї політичної програми. Мобілізація може бути двох родів: конструктивна та вимушена. Механізми політичної мобілізації завжди передбачали певну емоційну складову. Залежно від цього політичну мобілізацію можна розподілити на позитивну чи конфліктну. Дослідники виділяють два засоби мобілізації соціальної спільноти: революційний та еволюційний. Відмінність між ними полягає у тому, що перший тип передбачає в кінцевому результаті ґрунтовну зміну політичного(соціального) статусу в існуючій системі нерівності, а в еволюційному варіанті делегування повноважень не призводить до руйнування системи нерівності.